

Risk Değerlendirmesi ve Analizi

Genel Açıklama ve Tanımlar:

Risk değerlendirme uygulaması 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile hayatımıza girmiş bir uygulama olup, söz konusu Kanunda;

- **Tehlike:** İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek, çalışanı veya işyerini etkileyebilecek zarar veya hasar verme potansiyeli,
- **Risk:** Tehlikeden kaynaklanacak kayıp, yaralanma ya da başka zararlı sonuç meydana gelme ihtimali,
- **Risk değerlendirme:** İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek tehlikelerin belirlenmesi, bu tehlikelerin riske dönüşmesine yol açan faktörler ile tehlikelerden kaynaklanan risklerin analiz edilerek derecelendirilmesi ve kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması amacıyla yapılması gerekli çalışmalar, olarak tanımlanmıştır.
- **Risk Analizi:** Toplanan bilgi ve veriler ışığında belirlenen risklerin; işletmenin faaliyetine ilişkin özellikleri, işyerindeki tehlike veya risklerin nitelikleri ve işyerinin kısıtları gibi faktörler ya da ulusal veya uluslararası standartlar esas alınarak seçilen yöntemlerden biri veya birkaçı bir arada kullanılarak analiz edilmesi, yani alınması gerekli tedbirleri belirlemek için incelenmesi ve değerlendirilmesidir.

Esasen 6331 sayılı Kanunun temel amacı, çalışanların sağlık ve güvenliği için tehlike oluşturan veya oluşturabilecek bütün olumsuzlukları tespit etmek ve gerekli önlemleri almak, yani önleyiciliktir. Dolayısıyla bu yönüyle risk değerlendirme Kanunun özünü oluşturmaktadır.

2- Risk Değerlendirmesi Yapma Zorunluluğunun Dayanağı:

6331 sayılı Kanunun; “Risk değerlendirme, kontrol, ölçüm ve araştırma” başlıklı 10 uncu maddesinde yer alan “İşveren, iş sağlığı ve güvenliği yönünden risk değerlendirme yapmak veya yaptırmakla yükümlüdür.” hükmü uygulamanın dayanağını oluşturmaktadır. Uygulamanın ayrıntısı ise 29/12/2012 tarihli ve 28512 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği’nde yer almaktadır.

3- Risk Değerlendirmesi Yapma Zorunluluğu Kimleri Kapsamaktadır?

Bu zorunluluk, 6331 sayılı Kanunun ikinci fıkrasında bu Kanun hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilen istisnalar dışındaki çalışanları olan her yeri kapsamaktadır.

4- Risk Değerlendirmesi Kimler Tarafından Yapılır?

İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği’nin “Risk değerlendirme ekibi” başlıklı 6.maddesinde risk değerlendirmesinin; işverenin oluşturacağı bir ekip tarafından gerçekleştirileceği, ekipte aşağıda belirtilen kişilerin bulunması gerektiği belirtilmiştir.

- a) İşveren veya işveren vekili.
- b) İşyerinde sağlık ve güvenlik hizmetini yürüten iş güvenliği uzmanları ile işyeri hekimleri.
- c) İşyerindeki çalışan temsilcileri.
- ç) İşyerindeki destek elemanları.
- d) İşyerindeki bütün birimleri temsil edecek şekilde belirlenen ve işyerinde yürütülen çalışmalar, mevcut veya muhtemel tehlike kaynakları ile riskler konusunda bilgi sahibi çalışanlar.

5- İşveren Risk Değerlendirmesini Kendi Yapabilir mi?

Yukarıda belirtildiği üzere, Yönetmeliğin 6. maddesinde risk değerlendirmesinin bir ekip tarafından gerçekleştirileceği hükümleri yer almaktadır. Bu nedenle, risk değerlendirmesini işverenin kendisinin yapıp yapamayacağı, özellikle tek çalışanı olan veya birden fazla çalışanı olmakla birlikte iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi olmayan işyerlerinde işverenin bu ekibi nasıl oluşturacağı sorusu akla gelebilir.

Konuyla ilgili olarak aynı yönetmeliğe; “6.madde uyarınca oluşturulacak risk değerlendirme ekibinde, sözü edilen maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde sayılanların bulundurulma zorunluluğu Kanunun 38 inci maddesinde belirtilen sürelerle uygun olarak aranır.” şeklinde geçici bir madde konulmuştur.

6331 sayılı Kanunun “Yürürlük” başlıklı söz konusu 38 inci maddesinde ise işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı çalıştırma veya görevlendirme zorunluluğunun,

- 4857 sayılı İş Kanununun mülga 81 inci maddesi kapsamında çalışanlar hariç kamu kurumları ile 50’den az çalışanı olan ve az tehlikeli sınıfta yer alan işyerleri için 1/7/2016 tarihinde,
- 50’den az çalışanı olan tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerleri için 01/01/2014 tarihinde,
- Diğer işyerleri yani 50 ve daha fazla çalışanı olan işyerleri için ise 30/12/2012 tarihinde, başlayacağı belirtilmiştir.

Kanunun 20 nci maddesinde ise çalışan temsilcisi görevlendirme yükümlülüğü en az iki çalışanı bulunan işyerleri için getirilmiştir.

Söz konusu hükümler birlikte değerlendirilecek olursa, işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı çalıştırma veya görevlendirme zorunluluğu, 50’den az çalışanı olan işyerlerinden tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta yer alanlar için 01/01/2014 tarihinde, Kamu kurumları ile 50’den az çalışanı olan ve az tehlikeli sınıfta yer alan işyerleri için ise 01/07/2016 tarihinde başlayacaktır. Bu tarihlerle ilgili herhangi bir erteleme olmazsa, 50’den az çalışanı olan işyerleri için risk değerlendirmesi yapacak işverenin, işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı çalıştırma veya görevlendirme zorunluluğu başlayana kadar risk değerlendirmesi ekibinde işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı bulundurma zorunluluğu yoktur. Ancak elliden az olmakla birlikte iki veya daha fazla çalışanı olan işyerleri için çalışan temsilcisi görevlendirme yükümlülüğü bulunduğundan, bu işyerleri için yapılacak risk değerlendirmesi sırasında çalışan temsilcisinin bulunması gerekmektedir.

Tek çalışanı bulunan işyerlerinden ise işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı çalıştırma veya görevlendirme zorunluluğunun başlayacağı tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde 01/01/2014 tarihine kadar, az tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde ise 01/07/2016 tarihine kadar olan süre içerisinde işveren kendisi risk değerlendirmesini yapabilir.

6- Risk Değerlendirmesi Nasıl Yapılır?

Risk değerlendirmesi, tüm işyerleri için tasarım veya kuruluş aşamasından başlamak üzere;

1. Tehlikeleri tanımlama,
2. Riskleri belirleme ve analiz etme,
3. Risk kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması,
4. Dokümantasyon,
5. Yapılan çalışmaların güncellenmesi ve gerektiğinde yenileme,

aşamaları izlenerek gerçekleştirilir.

Ayrıca çalışanların risk değerlendirmesi çalışması yapılırken ihtiyaç duyulan her aşamada sürece katılarak görüşlerinin alınması sağlanır.

Yukarıda belirtilen süreçlerden,

- Tehlikelerin tanımlanması Risk Değerlendirmesi Yönetmeliğinin 8 inci maddesinde,
 - Risklerin belirlenmesi ve analizi Yönetmeliğin 9 uncu maddesinde,
 - Risk kontrol adımları Yönetmeliğin 10 uncu maddesinde,
 - Dokümantasyon Yönetmeliğin 11 inci maddesinde,
- ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

7- Yapılan Risk Değerlendirmesinin Geçerlilik Süresi:

Yapılmış olan risk değerlendirmesi;

- Çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde en fazla iki yıl,
- Tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde en fazla dört yıl,
- Az tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde ise en fazla altı yıl, süreyle geçerlidir.

İşyerlerinin iş sağlığı ve güvenliği açısından yer aldığı tehlike sınıfları ise 26/12/2012 tarihli ve 28509 sayılı Resmi Gazete yayımlanan İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliği ekinde yer alan İşyeri Tehlike Sınıfları Listesi'nde belirtilmiştir.

8- Risk Değerlendirmesinin Yenilenmesi:

Yapılmış olan risk değerlendirmesinin, tehlike sınıfına göre; çok tehlikeli işyerlerinde en geç iki yılda bir, tehlikeli işyerlerinde en geç dört yılda bir, az tehlikeli işyerlerinde ise en geç altı yılda bir yenilenmesi gerekir.

Ayrıca, geçerlilik süresi dolmamış olsa bile, aşağıda belirtilen durumlarda ortaya çıkabilecek yeni risklerin, işyerinin tamamını veya bir bölümünü etkiliyor olması göz önünde bulundurularak risk değerlendirmesinin tamamen veya kısmen yenilenmesi gerekir;

- a) İşyerinin taşınması veya binalarda değişiklik yapılması.
- b) İşyerinde uygulanan teknoloji, kullanılan madde ve ekipmanlarda değişiklikler meydana gelmesi.
- c) Üretim yönteminde değişiklikler olması.
- ç) İş kazası, meslek hastalığı veya ramak kala olay meydana gelmesi.
- d) Çalışma ortamına ait sınır değerlere ilişkin bir mevzuat değişikliği olması.
- e) Çalışma ortamı ölçümü ve sağlık gözetim sonuçlarına göre gerekli görülmesi.
- f) İşyeri dışından kaynaklanan ve işyerini etkileyebilecek yeni bir tehlikenin ortaya çıkması.

Büyük Endüstriyel Kaza Oluşabilecek İşyerlerinde Risk Değerlendirmesinde Dikkate Alınması Gereken Durumlar:

6331 sayılı Kanununun 29 uncu maddesi gereğince büyük kaza önleme politika belgesi veya güvenlik raporu hazırlanan işyerlerinde; bu belge ve raporlarda değerlendirilmiş risklerin, Yönetmeliğe göre yapılacak risk değerlendirmesinde dikkate alınarak kullanılması gerekir.

9- Birden Fazla İşveren Olması veya Alt İşveren (Taşeron) Olması Durumunda Risk Değerlendirmesi:

Aynı çalışma alanını birden fazla işverenin paylaşması durumunda, yürütülen işler için diğer işverenlerin yürüttüğü işler de göz önünde bulundurularak ayrı ayrı risk değerlendirmesi gerçekleştirilir. İşverenler, risk değerlendirmesi çalışmalarını, koordinasyon içinde yürütür, birbirlerini ve çalışan temsilcilerini tespit edilen riskler konusunda bilgilendirir.

Birden fazla işyerinin bulunduğu iş merkezleri, iş hanları, sanayi bölgeleri veya siteleri gibi yerlerde, işyerlerinde ayrı ayrı gerçekleştirilen risk değerlendirmesi çalışmalarının koordinasyonu yönetim tarafından yürütülür. Yönetim; bu koordinasyonun yürütümünde, işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği yönünden diğer işyerlerini etkileyecek tehlikeler hususunda gerekli tedbirleri almaları için ilgili işverenleri uyarır. Bu uyarılara uymayan işverenleri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bildirir.

Bir işyerinde bir veya daha fazla alt işveren (taşeron) bulunması halinde:

- a) Her alt işveren yürüttükleri işlerle ilgili olarak, bu Yönetmelik hükümleri uyarınca gerekli risk değerlendirmesi çalışmalarını yapar veya yaptırır.
- b) Alt işverenlerin risk değerlendirmesi çalışmaları konusunda asıl işverenin sorumluluk alanları ile ilgili ihtiyaç duydukları bilgi ve belgeler asıl işverence sağlanır.
- c) Asıl işveren, alt işverenlerce yürütülen risk değerlendirmesi çalışmalarını denetler ve bu konudaki çalışmaları koordine eder.

Alt işverenler hazırladıkları risk değerlendirmesinin bir nüshasını asıl işverene verir. Asıl işveren; bu risk değerlendirmesi çalışmalarını kendi çalışmasıyla bütünleştirerek, risk kontrol tedbirlerinin uygulanıp uygulanmadığını izler, denetler ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlar.

10- Risk Değerlendirmesi Sonucunda Nasıl Bir Belge Hazırlanır?

Risk değerlendirmesi yapıldıktan sonra, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü'nün hazırlayarak web sitesinde yayımladığı risk değerlendirme rehberlerinde belirtildiği şekilde Risk Değerlendirmesi Kontrol Listesi oluşturulur. Bu listenin nasıl oluşturulacağı, Yönetmelik 11 inci maddede ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

11- Risk Değerlendirmesi Raporunun Onaylatılması veya Bir yere Verilmesi Gerekir mi?

Oluşturulan Risk Değerlendirmesi Kontrol Listesi'nin şu an için herhangi bir Kuruma verilmesi veya onaylatılması mecburiyeti bulunmamaktadır. Sadece, denetimlerde gösterilmek üzere işveren tarafından işyerinde saklanması yeterlidir.

12- Sadece Risk Değerlendirmesi Yapmak İşvereni Sorumluluktan Kurtarır mı?

Yönetmeliğin 5 inci maddesi ikinci fıkrasında; "Risk değerlendirmesinin gerçekleştirilmiş olması; işverenin, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz." hükmü yer almaktadır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, genelinde 6331 sayılı Kanunun, özelinde de risk değerlendirmesinin temel mantığı ve amacı; çalışanların sağlık ve güvenliği için tehlike oluşturan veya oluşturabilecek hal ve durumların doğru ve eksiksiz olarak tespit edilmesi, bu tespitlerin ardından alınacak tedbir ve yapılacak değişiklikler doğrultusunda ortadan kaldırılabilir tehlikelerin kaldırılması, bertaraf edilmesi, ortadan kaldırılması mümkün olmayan tehlikelerin de mümkünse en aza yani kabul edilebilir seviyeye indirilmesi, ayrıca ortadan kaldırılamayan tehlikeli hal ve durumlar hakkında çalışanların bilgilendirilmesi ve eğitilmesi, sonuç olarak da iş kazası veya meslek hastalıklarının ortaya çıkmasının önlenmesi, bu mümkün değilse de mümkün olan en aza indirilmesidir. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında, sadece risk değerlendirmesi yapmış veya yaptırmış ve kontrol listesi / rapor düzenlemiş veya düzenletmiş olmak tek başına yeterli olmayıp, tespit edilen hususların hayata geçirilmesi, tehlike oluşturan hal ve durumların ortadan kaldırılması, bu mümkün değilse en aza indirilmesi ve tehlikeli hal ve durumlarla ilgili olarak çalışanların bilgilendirilmesi ve eğitilmesi gerekmektedir. Aksi taktirde risk değerlendirmesi sonucu düzenlenen rapor bir kağıt parçası olmaktan öteye gidemez. Böyle bir kağıt parçası, işvereni belki risk değerlendirmesi yapmama nedeniyle idari para cezasından kurtarabilir ancak, herhangi bir iş kazası veya meslek hastalığı meydana geldiğinde işvereni Sosyal Güvenlik Kurumu'na, kaza geçiren veya hastalığa yakalanan sigortalıya, ölmüşse hak sahiplerine karşı sorumlu olmaktan, hatta yargılanmaktan kurtulamaz.

Bu sorumluluklar; Sosyal Güvenlik Kurumunun kaza ve hastalık nedeniyle karşılaştığı veya karşılaşacağı maliyeti işverene rücu etmesi, yani işverenden tahsil etmesi; sigortalı veya hak sahiplerinin işverenden tazminat talep etmesi, sigortalının ölümü halinde tedbirsizlik ve dikkatsizlik nedeniyle ölüme sebebiyet vermekten işveren hakkında kamu davası açılmasıdır.

Öte yandan burada işin, sorumluluğun maddi – cezai boyutu bir tarafa, en önemlisi insan sağlığı ve insan hayatının değeridir. Alınmamış veya eksik alınmış olan bir tedbir ya da yerine getirilmemiş bir yükümlülük nedeniyle, bir çalışanın sağlığından olması, sakat kalması, hatta daha da kötüsü o çalışanın hayatını kaybetmesi ve onun bakmakla yükümlü olduğu eşinin, çocuğunun-çocuklarının, hatta bazen anne-babasının ortada kalması ve sonrasında o kişilerin yaşayacağı maddi ve manevi yokluklar, sıkıntılar maddi olarak hiçbir zaman ölçülemeyecek boyuttadır. Aslında işveren ve görevlendirdiği kişilerin genelinde iş sağlığı ve güvenliği, özelinde de risk değerlendirmesi konusuna bu açıdan yaklaşımları büyük önem arz etmektedir.

13- Risk Değerlendirmesi Yapmamanın Cezası Nedir?

6331 sayılı Kanunun 26 ncı maddesinin (ç) bendi uyarınca idari para cezası uygulanmaktadır.